

52

Avec les compléments
en la troisième
de J. S.

Six - Les Dats de l'époque byzantine

VERGADERINGEN DER SECTIEN.

Sectie der Geschiedenis en Archaeologie.

Vergadering op Woensdag 2 April, des morgens te 10 uren. Voorzitter: Prof. Dr. P. J. Blok, Onder-voorzitter: Prof. Dr. K. H. Th. Bussemaker, Secretarissen: Dr. W. A. F. Bannier en de heer D. J. A. Westerhuis.

De Voorzitter opent de vergadering en roept den veertig aanwezigen leden het welkom toe. Al treedt hij, bij ontstentenis van Prof. Dr. L. P. Muller, als Voorzitter dezer Sectie op, toch meent hij niet te mogen verzwijgen, dat hij nog niet geheel overtuigd is van het goed recht van een Sectie ook voor Middeleeuwsche en Nieuwe Geschiedenis als onderdeel van dit Congres, door hetgeen door den Voorzitter van het Congres in de Algemeene Vergadering is gezegd. Vervolgens deelt de Voorzitter mede, dat Dr. Koch heden in plaats van den volgenden dag zijn aangekondigd referaat zal houden in de plaats van Prof. Krämer, die eerst Donderdag kan aanwezig zijn; voorts, dat Dr. W. W. van der Meulen, van wien ook een rede op het Programma is aangekondigd, verhinderd is tegenwoordig te zijn, zoodat zijn voordracht vervalt. Daarna wordt het woord gegeven aan Jhr. Prof. Dr. J. Six, die zijn aangekondigde rede houdt over:

„Tijd en duur der zoogenaamde Mykeensche Kunst,”

waarvan hier een uittreksel volgt:

De verschillende dateeringen voor de z. g. Mykeensche kunst loopen zoozeer uiteen, van de 20ste tot de 8e eeuw voor onze jaartelling dat het de moeite kan loonen zich rekenschap te geven van hun betrouwbaarheid en de vraag te stellen hoe zij zich laten vereenigen.

Het vraagstuk is verscherpt door de jongste vondsten op Kreta, van Arthur J. Evans en de opgravingen van het British Museum bij het Cyprische Salamis.

Men is sedert de ontdekkingen van Evans op Kreta natuurlijk geneigd niet langer van „Mykeensche” maar van Kretensische kunst te spreken, vooral ook omdat reeds de Egyptenaren van Kefti-stijl gewagen en de Kefti (Kaphthor) toch wel de Kretensers zijn moeten, maar duidelijkshalve heb ik mij aan den naam, die burgerrecht verkreeg, gehouden.

± 2000. De vroegste datum die gegeven wordt is die van de vazenscherven van Thera. Ten eerste op geologische gronden, die uit den aard der zaak een globale berekening moeten geven, en ten tweede omdat geschiedenis noch mythe de herinnering bewaard zou hebben aan de ontzaggelijke uitbarsting die op Thera plaats had.

Deze laatste overweging verliest nu zijn betekenis wanneer wij een spoor van die herinnering terug vinden. Dit schijnt mij het geval te zijn in de legende van het eiland der Phlegyers¹⁾ door Poseidon van een gereten, zooals Thera van Therasia, een eiland waar men tot nog toe de juiste plaats van zoekt. Het is nauwlijks toeval dat terwijl de Phlegyers als stam van de Minyers gelden, ook later Thera door de Minyers gecoloniiseerd werd.

± 2000—1800. Vastere jaren krijgen wij door aanknooping aan de XIIe dynastie in Egypte die van ± 2000—1800 heerschte. Gesneden steenen uit Kreta zijn met scarabeëen van de XIIe dynastie te vergelijken en te Knosos moet Evans een beeld uit de XIIe dynastie gevonden hebben, waardoor wij dus minstens een *terminus post quem* krijgen, waar wij niet al te veel onder zullen mogen gaan.

± 1556—1400. Rijker zijn voorloopig de aanrakingspunten in de XVIIIe dynastie. Rekmara, die grootvizier was van 1471 het 32e jaar van Thutmes III tot kort voor 1449, het 2e jaar van Amenophis II, ontvangt de geschenken van de Kefti en de eilanden der zee, geheel in vorm gelijk aan de „Mykeensche” vazen.

1437—1400. De cartouche van Amenophis III is op een fragment van Egyptisch porcelein in de benedenstad van Mykene gevonden en scarabeëen met de naam van zijne vrouw Taia in het paleis te Mykene en in de graven bij Jalysos op Rhodus en bij het Cyprische Salamis.

Toch zijn deze laatste gegevens niet dan met voorzichtigheid te gebruiken omdat Egyptische scarabeëen soms na eeuwen nog de namen van vroegere koningen herhalen. Zoo vond men uit de VIe eeuw te Amathus de naam van Thuthmes III (1502—1450) en te Tharros op Sardinië uit niet zeer ouden tijd die van Mykerinos (3633), Thutmes III en Amenophis III.

1400. Maar wij meenen ten tijde van Amenophis IV, die als Aten-Aten (Chu-en-Aten) een godsdienstige hervorming in Egypte invoerde, zelfs duidelijk den invloed der „Mykeensche” kunst in Egypte waar te nemen, zoo goed als de Mykeensche kunst in de beste voorwerpen uit de graven van Mykene en de zoldering van Orchomenos zijn voorbeelden vindt in den stijl van de XVIII dynastie, terwijl zwakkere werken uit die zelfde graven

1) Serv. ad Aen. IV. 618 v. Phlegyae secundum Euphorionem populi insulani fuerunt satis impii et sacrilegi, unde iratus Neptunus percussit tridente eam partem insulae quam Phlegyae obtinebant et omnes obruit. Nonnos Dion. XVIII 36 vv.

καὶ Φλεγύας ὅτι πάντας ἀνεροξίωσε θαλάσῃ
 Νῆσον ὄλην τριόδοντι διαρορήξας Ἐνοσίχθων
 Ἄμφοτέρους ἐφύλαξε.

nader met de voortbrengselen van het Egypte der Ramessiden (13e eeuw, te vergelijken zijn.

1281. In de XIXe dynastie is het Meremphtha die de zeevolkeren bestrijdt, in de XXe Ramses III, toch ook nog in de 13e eeuw.

1100—800. In de Mykeensche graven worden nog geen glas-pasten gevonden, die wel in de Attische graven van Spata en Menidi voorkomen, een product dat door de Egyptische monumenten te dateeren is.

Ook andere gegevens wijzen op gelijktijdigheid van groepen van vondsten met de XXIIe dynastie in Egypte.

979—972. De Tyrische bouwmeester van den tempel van Salomo schijnt onder „Mykeensche” invloed gestaan te hebben, zooals uit zijn ornamentenkeus en vooral uit den stand der vleugels van de cherubim aan de ark blijkt.

843—791. In de graven van het Cyprische Salamis, waar een ivoren kop gevonden is, geheel gelijk aan een uit Spata, komt de scarabee voor van Scheschonk III en naast oudere typen, vazen zooals er te Tyrins zijn gevonden, maar ook reeds spelden!

Nog geven de vazen, behalve ornament, enkel „genre” te zien. Maar een van de laatste Mykeensche vazen heeft waarschijnlijk reeds een epische voorstelling (ook op een geschilderde stele voorkomend) en in elk geval geeft de vaas van Aristonous (Aristonophos) die daarmede geheel in stijl en makelei overeenkomt, de oudste illustratie van de Odyssee. Van enkele episodien uit de Odyssee komen verder ook reeds vroeg afbeeldingen voor.

720. Eerst bij de XVe Olympiade wordt het Mykeensche costuum, dat wij nog bij de oudste beelden, zooals de kolos van Naxos vinden, mitra en diazoma, afgelegd. De herinnering daaraan dat de heroëen naakt liepen, of zoo goed als, en strengen, bleef bewaard in het heroïsche „costuum” der *statua Achillea*.

Maar in de 7e eeuw vinden wij een nieuwen stijl.

688—669. Wel was er te Nimroud, waar Esarhaddon bouwde, een vrouw voor het venster van ivoor, het naast met een brons van Salamis te vergelijken, maar de bronzen schalen van Nimroud vinden hun tegenhangers niet in de „Mykeensche” kunst, maar in de schilden van den Zeus grot op Kreta.

666—612. Het goud te Salamis leert ons ook reeds een wijze van bewerking kennen die wij te Kameiros gedateerd vinden door een scarabee van Psammetichus.

Toch blijven in sommige streken nog veel nawerkingen van „Mykeensche” kunst en „Mykeensche” geest.

Van Dipoinos en Skyllis, de Daedaliden uit Kreta, tot Phidias de groote Attische Daedalide leeft een techniek voort van ebben- en cederhout, edelgesteente, goud en ivoor, die zijn grondslag vindt in de „Mykeensche” kunst.

Zoo weinig was men in Attika ook dat tijdvak vergeten, dat de Theseus legende de sporen draagt van de vertrouwdheid met den bodem der zee der zonen van Poseidon en de heros van Menidi nog zijn offers krijgt tot aan de tijden van den Peloponesischen oorlog toe.

En zou uit den plataan op de Kretensische munten uit het einde der vierde eeuw niet nog de oude geest spreken? Is het niet waarschijnlijk dat de landschapstijl in het z. g. Alexandrijnsch relief afkomstig is uit Rhodus, een oud brandpunt van „Mykeensche” kunst?

De „Mykeensche” kunst zou dus gebloeid hebben van de 18e eeuw af, op Kreta tot de 8e, een tiental eeuwen, in de 9e en 8e eeuw reeds met nieuwe vormen gemengd zooals wij dat ook bij Homerus vinden, en later nog plaatselijk in zijn nawerking te vervolgen zijn.

Is dat tijdvak niet te lang?

Ik geloof het niet.

Op den eersten blik is de Egyptische kunst die een driemaal zoolang tijdsverloop heeft, niet minder een gesloten eenheid, waar men eerst bij nader toezien de tijdvakken leert onderscheiden. Hetzelfde geldt voor de Chineesche kunst voor een langer tijdperk dan het „Mykeensche” en zelfs zou ik geneigd zijn te gelooven dat iemand die een twintig of dertig eeuwen van onze beschaving af stond bij de eerste kennismaking de Europeesche kunst van de laatste vijf en twintig honderd jaar als een geheel zou zien, dat hij misschien naar het Akanthusblad zou noemen.

De Voorzitter brengt den heer Six den dank der vergadering over voor zijn belangrijke rede en herinnert aan de groote belangstelling in zaken van Kunst sinds eeuwen door de familie Six betoond. Van de gelegenheid om aan Spr. vragen te stellen naar aanleiding van het voorgedragene wordt door niemand gebruik gemaakt.